

TÓTH GABRIELLA

Születésnap beszélgetés Czinke Ferencsel*

– Amikor megérkeztünk Salgótarjánba és a bemutatkozás utáni első mondatokban elmeséltük azt, hogy összefagytunk a kocsiban, mert elromlott a fűtés, akkor körülbelül másfél perce ismertük egymást. Abban a pillanatban odarohant a telefonhoz és fölhívta az autószerelőjét a salgótarjáni szervizben és arra kérte őt, hogyha mi odamegyünk, akkor azonnal és soron kívül javítsák meg az autót. Nézze, egy másfél perces ismeretség után egy ilyen gesztus, egy ilyen magától értetődő természetességgel jövő segítőkészség nagyon sokmindent elárul egy emberről, tehát nemcsak egy pillanatnyi benyomás élménye az, amit nekem is ez jelentett. Mondja, ez mindig így van magánál?

– Valószínűleg nekem ez az alaptermészetem. Én így születtem, géneken keresztül hordhattam magamban... Talán édesanyámtól örökölhettem, akire senki nem haragudott, és mindenki imádta. Mint egy kis Szűz Mária, olyan szép volt. Horváth Terihez hasonlít. Mindjárt megmutatom magának a fényképét, kis kontyocskájával. Valahol tán innen, a géneken keresztül örököltem, hogy én nem tudok elmenni az emberek problémái mellett. Ha itt én ilyet kérek és elmondom, hogy vendégek jöttek, hogy hozzánk jöttek, s nekünk itt kötelességünk – nemcsak a vendégjog alapján – magukról gondoskodnunk... A Rádió megtisztelt bennünket azzal, hogy lejött Salgótarjánba, és maga összefagyott az autóban, mert abban csak hűtés volt és nem fűtés... Mit lehet tenni? Hát, aki ezt nem teszi meg, az nem fogadott vendéget. Maguk ide, Nógrádba hazajöttek. És akik idejöttek a Palócföldre, azokat mindig a szeretet ölelte át.

– Czinke Ferenc grafikusművész november 7-én a Parlamentben a Szocialista Magyarországért Érdemérmét vette át. S aztán, amikor olvastam ezt a Népszabadságban, furcsa volt számomra, hogy azt írták a neve mellé: Czinke Ferenc a salgótarjáni Bolyai János Gimnázium tanára. Tehát, mint tanár lett ennek az éremnek a kitüntetettje. Én akkor már tudtam, hogy jövök Önhöz, hogy 60. születésnapján, a Magyar Rádió nevében felköszöntsem, hogy gratuláljak mindahhoz, amit eddig elért. Tehát azon csodálkoztam, hogy nem mint grafikus, hanem mint rajztanár kapta a kitüntetést.

– Először is köszönöm ezt a megtiszteltetést, hogy ide lefáradt Salgótarjánba. Az az igazság, hogy én harminchárom éve itt élek a megyében, mégha a hanghordozásomban és az akcentusomban nem is véli felfedezni azt, hogy én salgótarjáni vagyok, azaz palóc. Mert hiszen ilyen bodrogközi tájszólást nem tagadhat le az ember. Én ugye Halászhomok, Meszeske-tanya, Pácin vidékén születtem. De hát nem a születés helye határozza meg azt, hogy ki hova való, hanem az, hogy minek és hol vallja annak magát. Nézze, az enyém ez az egész mákszemnyi, tenyérben hordható ország. Én ezt imádom. Én sokat jártam külföldön, de nekem már a határon honvágyam van.

* Elhangzott a Petőfi Rádióban, 1986. november 25-én. Köszönjük a Magyar Rádiónak a közreadás lehetőségét!

– Kifelé?

– Kifelé. Úgy van, már kifelé menet. Viszont én itt élek a Palócföldön már 33 éve. Ez egy krisztusi vagy egy József Attila-i idő. A férfikorom legteljesebb időszakát itt éltem le – két módon. Az egyik oldalammal, mint alkotó ember, mint művész, aki megszervezte a képzőművészeti szövetséget. Irányításommal kiállításokat, művésztelepeket rendeztünk. Mai napig itt, mint művészt tartanak számon. A másik viszont olyan dolog, amitől nem menekülhetek, mert engem Sárospatakon lámpás-sá tanítottak.

– Ez mit jelent?

– Ez azt jelenti, hogy én a tanítóképzőt ott végeztem, és engem ott tanítottak meg úgy tanítani, hogy én valamelyik kis falun, vagy egy tanyasi iskolában lámpás leszek, egy kis mécses, hogy valahová elvigyem a betűvetés tudományát, vagy éppen a szívemet, lelkemet, azt, amit magamba szedtem, elvigyem valamelyik kis bodrogközi faluba. Az egy más világ. Aztán, hogy én elvégeztem a főiskolát, rajztanári diplomát szereztem, művész lettem. Immár több mint 20 éve a Bolyai Gimnáziumban, illetve elődjében, a Madách Gimnáziumban tanítok. Én voltam iskolaigazgató, gyermekotthon-igazgató, voltam nevelő, voltam úttörővezető, amit akar. Szóval az élet végig vitt engem egy hosszú hídon. Tehát én tulajdonképpen Sárospatakról indultam el, ahol annak idején sikk volt a szegénység. Én oda jártam, engem ott találtak meg a bodrogközi tanyavilágban, ahol édesapám cselédeskedett, ahol parádés kocsisként kezdve, kerülőn keresztül az első béresig, rengeteg minden volt. A végén már aranykalászos gazdalanfolyamot végzett. Hál' Istennek, 88 éves koráig élt. Nem régen, pár éve, hogy eltemettük, de az emléke ugye bennem él. Meg hát édesanyám, aki mezítláb, kis karton kendőcskében, kis kék festőben kezemet fogva vitt Sárospatakra, tehetségvizsgára, mert az egyik református pap és a szuplikációs diákok rám találtak. Felfedezték, hogy a halászhomoki tanyasi iskolában rajzokat készít egy gyerek, és az tele van Kossuthal, Rákóczival. Csomagolópapíron rajzoltam meg verseket írtam. És akkor egy füzetből olvasták a verseimet.

Nézze, ezt a képet! Éppen az Ernst Múzeumbeli kiállításomon készült, amit 60. születésnapomra egy ilyen szerény kis fakopjafának állítottam. Azt is megmondom őszintén, úgy érzem, édesanyám emlékére, mert ő jósolta meg, hogy mi leszek. Amikor valahol nyitottak egy kiállításomat, azt hitte, hogy a gyermeke a csillagokat ostromolja. Óriási nagy dolog. Megmondom őszintén, sokszor befelé csurog a könnyem, ha ezt az emlékezetemből a felszínre hozom, vagy gondolatban, vagy írom valahol, vagy látom a fényképét. Hát látja, itt ki van téve...

– Ki van téve a szülők képe...

– Valahol a születésnapomon ilyeneknek kell, hogy teret engedjük. Az érzelmeknek, a léleknek. Mert az egyik oldalon ott áll a pedagógus, aki imád tanítani, de nem választhatom el a művésztől, mert én ezért tudtam fiatal maradni. Nézze! Látja itt a katalógusomat? Én nem úgy dolgozom, mint mondjuk, aki éppen hatvan éves és valamiféle olyan „letűnt kor konzervativizmusában” dolgozik, hogy ne illene be a mai európai törekvésekbe.

– Ebben a katalógusban, amit megmutatott, azt olvastam, hogy az utóbbi öt év az, amely az igazán nagy és minden valószínűség szerint maradandó alkotásokat hozta az életében. Mit gondol, van ennek valami magyarázható oka, hogy pont 55 és 60 között teljesedett ki – hogyha a művészettörténésznek hinni lehet?

– Én hiszek a művészettörténészeknek, mert azok tudományosan, sok vonatkozásban olyan összetevőket fedeznek fel, amiből mégiscsak kibomolhat egy életút vagy egy alkotói pálya. Azt állapították meg, hogy a művészeknek ez a kora, az ötven-hatvan év a kiteljesedés időszak, amikor már nem írnak alá akármit. Sok a teendő és ezek a képek úgy születnek meg, hogy én érzem a társadalmi feszültségeket. Ezeket az alkotásokat tulajdonképpen – hogy is mondjam – nem is kritikának szántam, hanem jóindulatú figyelmeztetőnek, vagy felkiáltó jelnek.

– *Mondja, értik, hogy maga mit akar és mit csinál? Tudják, hogy miről szólnak a grafikai, a metszetei?*

– Az a helyzet, hogy én azt tartom, az az igazi művészet, amely a kor hangján, a kor problémáiról, tartalmi, emberi, társadalmi vonatkozásairól úgy tud szólni, hogy a portás is felfedezheti benne azt, hogy miről van szó. De az egyetemi sebészprofesszor, vagy éppen Aradi Nóra, a művészettörténész is tudja, hogy miről szól...

– *És ebben az örömben magának része van?*

– Most nagyon boldog vagyok, mert éppen Aradi Nórától kaptam egy olyan dicsérő levelet, amiben elmondja, hogy ő régen megálmodta az én életemet. Még Derkovits-ösztöndíjas koromban írt nekem egyszer Rómába egy levelet, amelyben azt mondta: Ferikém, neked még lesz egy-két szavad a magyar művészetben. És most írt egy másik levelet, mert látta a kiállításomat. A megnyitón éppen külföldön tartott előadást, én meg utána Törökországba mentem. Most írt egy levelet, amit itt hordok mindig a táskámban. Többször elolvasom, mert az egyik legelkötelezettebb, legjobban felkészült embernek tartok. Azt mondja: nagy ráadás volt az életemben ez a kiállítás. Ezt szeretném én tovább csinálni. Tulajdonképpen most találhattam igazán magamra, mert azok a kritikák, amik megjelentek, méltattak. Szinte nincs újság, nincs folyóirat, ami ne foglalkozott volna a kiállítással. Azt mondhatnám zsargonban: nagy sajtóm volt. No, most a televízióknak vagy a rádióknak is köszönet érte, hogy figyelték munkásságomat, hiszen minden művésznek jólesik a siker.

De azért megmondom őszintén, én nem ámulok el ezen. Én nem vagyok nagyképű, hogy én most itt megjátsszam a nagy művészt. Én ismerem a képességeimet és teszem ma is, ezután is hétköznapi módon azt, amit tettem. Hogy ez mennyiben lesz örökletes, vagy maradandó érték, azt a jövő dönti el, de én boldog vagyok, hogy azt csinálhattam életemen keresztül, ami a hobbim. Mert ezt hobbiként lehet csinálni. Nem is hobbi ez, olyan elkötelezett „elmebetegség”, ami nélkül nem élhet az ember. De a művészet nélkül az emberek se élhettek soha. Egy biztos, egyesek nem hiszik el, hogy Czinke az a tanár, aki kiállított éppen egy biennálén, vagy egy országos kiállításon. Most Moszkvában is, a negyven éves kiállításra válogatták ki három munkámat. Ez is nagy megtiszteltetés. Meg hát sok külföldi kiállításon szerepeltem, de higgye el nekem, számtalanszor különválasztják, mert nem hiszik el azt, hogy aki ennyit dolgozik és így dolgozik, az egyszerre tanár és művész.

– *Tehát, akkor mondja, rendben van ez így, hogy Czinke Ferenc, a Szocialista Magyarorszáért kitiüntetettje a salgótarjáni Bolyai János Gimnázium tanára?*

– Én egy olyan tantestületben vagyok, ahol – most is ott össze csókolgattak és ölelgettek – imádok mindenkit. Tehát tulajdonképpen én oda haza megyek. Egy nagyon jó tantestület ez. A mi gyerekeink nagy részét felveszik az egyetemre, főiskolára. Egy kemény gimnázium, de nagyon jó. A gyerekek szeretik. Ennek az

iskolának mi hagyományt teremtettünk. Egyébként ez egy új iskola, aminek még a címerét is én terveztem. Ott én múzeumot alapítottam. Most egy kis régészeti gyűjteménnyel ajándékozom meg az iskolát. Már éppen csináljuk a falhoz épített tárlókat. Egy kis múzeumot alapítok, hogy amikor én elmegyek nyugdíjba, nyomot hagyjak magam után. Tehát én ezt nagyon fontosnak tartom. Ezért kaphattam ezt a kitüntetést. De azt, hogy én érdemes művész lettem, azt annak a Czinke Ferencnek köszönhetem, aki, amikor nincs az iskolában, akkor itt vajúdik, ebben a műteremben és rézkarcokat, linómetszeteket vagy éppen litográfiákat csinál.

– *Nem csak érdemes művész, de SZOT-díja, Munkácsy-díja is van. Épp csak, hogy Kosuth-díja nincs.*

– Igen. Engem nagyon megbecsül ez az ország. Ez egy nagy boldogságtudatot, boldogságérzést ad. És az, hogy ezt a kettős életet élem, ez mégis valahogy egy nekem. Tudja, én azért tudok ilyen grafikákat csinálni – amit, hát Istenem, azt a zsűri állapítja meg, meg a kollégák, művészettörténészek, hogy az kvalitásában mit jelent –, mert én tanítok. Ha nincs megbízásom, akkor sincs probléma, mert nekem harmadikán fizetnek. Tetszik tudni? Én azért, mert az eladható, nem festek őszirózsás csendéleteket, hanem én Vak Bélát csinálom, ami lehet, hogy az életben soha nem kell senkinek a falra, mert minek rakjon ki egy Vak Bélát. De én ezt csinálom, mert ehhez van ándungom – hogy így mondjam. Igazán nem prostituálhatja el magát az ember, ha azt alkot, ami éppen, ami úgy megtermékenyül benne és kihordta, mint egy asszony kilenc hónap alatt kihordja a gyereket. A műveket ki kell hordani. Ennek meg van a kihordási ideje. Lehet, hogy 10 év, lehet, hogy 20 év. Lehet, hogy egy egymásra borult őszi szántás lesz a téma öt év múlva. Lehet, hogy ma csak látvány és egyszer rátapint az ember, hogy ennek társadalmilag is kötődése van, vagy éppen inspiratív ereje, s mond a számunkra valamit.

– *Azt gondolom, mindazon kívül, amit elmondott, nagyon fontos lehet például az, hogy Önöknek van egy lánya, aki szintén művész, hiszen itt látom a kiállításának a meghívóját, prospektusát és egy nagyon szép kerámiaasszonyt.*

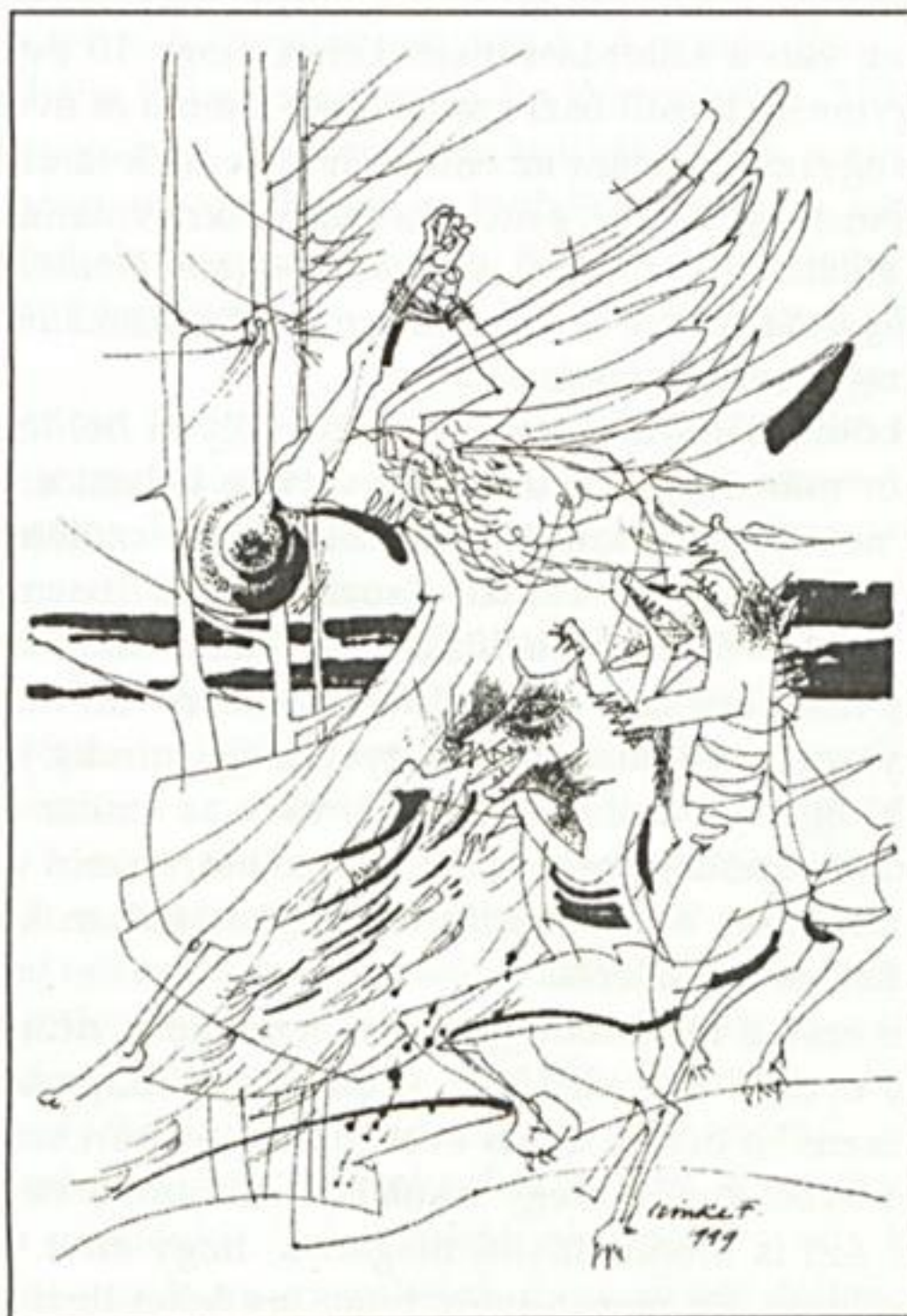
– Életem nagy boldogsága mindez. Mert hát milyen boldog volt az a céhbeli mester – aki, amikor már nem bírta az üllőre verni a kalapácsot, akkor a fiának át tudta adni –, hogy neki fia született. Nekem két lányom született, mind a kettőben gyönyörűségem van. Az egyik, Czinke Zsuzsanna az Iparművészeti Főiskolán kerámia szakot végzett, már több kiállítása volt. Azt mondják a fiatal kritikusok, hogy tehetséges kis teremtés. Ez a kis kerámiája is azért van itt, mert az egyik kiállításáról ezt itt hagytam magamnak, mert a gyerek így mindig jelen van. Hát ennek van egy gyereke, és ugye azt mondják, hogy amikor az ember úgy hatvanadik éve felé közeledik, ha nincs unokája, nem is ember. Na hát, nekem van három. A másik lányom orvos Szécsényben, a vőm pedig Ludányhalászában körzeti orvos. Nekik két gyerekük van, Balázs és Eszterke.

A szívem virágai ezek a mákszem gyerekek, most köszöntöttek engem virággal. Az egyik két és fél éves; a Zsuzsikáé, az Andráska. Budapesten laknak. A másik lányom kislánya, Eszterke három és fél éves, ők egy napon születtek, április 6-án. Balázska pedig hat éves, jövőre megy iskolába. Számomra ez most nagyon nagy boldogságot jelent. Azt is mondhatnám magának, hogy én a világon ezeket mindenkitől jobban szeretem. Én nem hittem, hogy így lehet ilyen mákszem csöppsegeket imádni, de ha már nem látom őket egy-két hétig, vagy egy pár napig, akkor

hiányérzetem van, mint amikor nem tudok egy képet megcsinálni. Mondjuk bennem van egy téma és úgy rág belülről; itt kotlok a műteremben és közbejön valami olyan társadalmi töltetű dolog, amiben helyt kell állni és meg kell csinálni; és egyszer csak lelohad ez a dolog, elhervad a virág és nem lesz belőle mű. És hány ilyen elhervadt műről tudok én önmagamban? De aztán születnek újak. És akkor az is lehet, hogy azok azért maradtak el vagy azért szürkültek el az életemben, mert nem is voltak olyan jelentősek. Hát ezzel vigasztalom magam.

Sokan mondják, hogy sokat vállalsz magadra. De hát nézze, egyszer majd eljön az az idő, mikor már nem vállalhatok magamra, mert már nem leszek. De addig, amíg vagyok, addig – hogy úgy mondjam – égés nélkül nem lesz meleg az ember. Hát mi zsarátnokként élünk itt, olyan tűzként, ami a sötétben is kell, hogy világítson. És ha ezt hisszük magunkról, akkor azt hisszük, hogy prófétának születünk. Ha pedig ezt hisszük, akkor van boldogság az életünkben, akkor érdemes élni.

Hát ezért jó ez a hatvan év. Én nem is hittem, hogy eddig fogok élni. Még tüdőbajjal is voltam szanatóriumban és sok minden nyavalyán keresztül estem. Sokszor megérintett a halál szele és most hatvan éves vagyok. Nekem csak örülni lehet annak, még van lehetőségem, hogy alkothassak, meg gyönyörködjem az unokáim mosolyában. Meg az, hogy nézzem innen, a műteremablakból, hogyan hullanak az őszi levelek.

Czinke Ferenc: Az angyal és a kutyák